

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Π. ΔΡΙΒΑΣ

**ΤΟ ΛΑΥΡΙΟ ΣΤΟΝ ΑΓΩΝΑ
ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ**

**ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΒΙΩΣΗ
ΤΗ ΛΕΥΤΕΡΙΑ
ΚΑΙ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ**

**Επιμέλεια, πρόλογος, σημειώσεις
Γιώργος Ν. Δερμάτης, Δρ. Ιστορίας**

ΛΑΥΡΙΟ 2013

μερικά αχρησιμοποίητα μοτέρ για να μπορέσει η Εταιρεία να πραγματοποιήσει αυτό το αίτημά μας. Αυτό έγινε και έτσι οι εργαζόμενοι με τη λειτουργία των συσσιτίων εξασφάλιζαν ένα τενεκάκι φαγητό ενώ κατά διαστήματα γίνονταν διανομές αλεύρων, ζάχαρης, οσπρίων και άλλων τροφίμων. Θα ήταν μεγάλη παράλειψη να μην αναφέρω ότι στην προσπάθεια για τη λειτουργία των συσσιτίων και τη διανομή τροφίμων, που έσωσαν πολύ κόσμο από την εξαθλίωση και τον θάνατο, πολύ βοήθησε ο μακαρίτης μηχανικός και [το 1963] καθηγητής του Πολυτεχνείου Κώστας Κονοφάγος.

Ο αείμνηστος Κώστας Κονοφάγος είχε προσεχτική επαφή μόνον μαζί μου, γιατί και μου είχε απόλυτη εμπιστοσύνη, αλλά, όπως μάθαμε μετά την απελευθέρωση, ήταν μέλος μιας πατριωτικής οργάνωσης, χωρίς όμως να εκδηλώνεται, γιατί οι Γερμανοί παρακολουθούσαν τα πάντα και υπήρχε περίπτωση να συλληφθεί, να εκτελεστεί ή το λιγότερο να αποπεμφθεί από την εργασία του στη Γαλλική Εταιρεία. Ή το ένα συνέβαινε ή το άλλο η οργάνωση θα έχανε έναν πολύτιμο συνεργάτη, ιδιαίτερα στον αγώνα για την επιβίωση, γιατί μας βοήθησε πάρα πολύ στην οργάνωση και λειτουργία των συσσιτίων και γενικά στη διανομή τροφίμων. Ο πανέξυπνος μηχανικός Κώστας Κονοφάγος μού είπε σε μια επαφή που είχα μαζί του, ότι με την πώληση των παλιοσίδερων δεν εξασφαλίζουμε αρκετά έσοδα για να συνεχίσουμε τη λειτουργία των συσσιτίων και τη διανομή τροφίμων. Γι' αυτό δίνει εντολή στους έμπιστους επικεφαλής Γιάννη Κουτούζο, Μήτσο Αποστόλου και σε δύο άλλους, που ήταν μέλη του ΕΑΜ, να καμινεύουν μεταλλεύματα και να παραδίνουν το ασήμι, που έβγαζαν, στον ίδιο, ο οποίος θα το

πουλούσε για να εξασφαλίσει τα απαραίτητα χρήματα για την αγορά τροφίμων και τη λειτουργία των συσσιτίων. Εάν η οργάνωση δεν είχε τη βοήθεια του Κώστα Κονοφάγου, οι νεκροί στο Λαύριο θα ξεπερνούσαν τις τρεις χιλιάδες²⁵.

²⁵ Κατά τον τρομερό χειμώνα του '41-42 έως και το μαύρο καλοκαίρι του '42, σε σύνολο πληθυσμού το 1940 στο Λαύριο 6.680 (βλ. *Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την απογραφήν της 16^{ης} Οκτωβρίου 1940*, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Ε.Σ.Υ.Ε., Εν Αθήναις, εκ του Εθνικού Τυπογραφείου, 1950, σ. 67) πέθαναν από πείνα 868 άτομα κατά το Πανεπιστήμιο Κρήτης, ενώ το 1940 συμβαίνουν 68 θάνατοι, το 1941 θα εκτιναχθούν στους 277, το δε 1942 στους 591, βλ. Α. Δρόσου, *Λαύριο: η πόλη των μεταλλείων και της βιομηχανίας* σ. 226 στο Χ. Λούκος, *Η πείνα στην Κατοχή, Δημογραφικές και κοινωνικές διαστάσεις*, στο συλλογικό έργο *Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αιώνα*, τόμ. Γ2, Αθήνα, 2007, ό. π., σ. 221-261).

Ο αριθμός όμως θα πρέπει να είναι κατά πολύ μεγαλύτερος, διότι πολλοί νεκροί δεν δηλώθηκαν—έχουμε ήδη προφορικές μαρτυρίες—για να κρατήσουν οι συγγενείς το δελτίο τροφίμων, είτε βρέθηκαν στους δρόμους και οδηγήθηκαν σε ομαδικούς τάφους. Χρειάζεται μια πιο συστηματική έρευνα για να εξακριβωθεί ο πραγματικός αριθμός των θυμάτων. Αναφέρουμε ένα παράδειγμα από τα διαθέσιμα στοιχεία: από το προσωπικό μας αρχείο (αρ. συμβολαίου 22.222/28-2-1964) προκύπτουν 5 θάνατοι συγγενών του πατέρα μου, Νικολάου Δερμάτη, από τον Ιανουάριο 1942-Μάρτιο 1942, συγκεκριμένα πέθαναν: 1) Ευσταθία Γαβρίλη, το γένος Κανέλη, γιαγιά του πατέρα μου, από τη μάνα του, στις 27/1/1942, 2) η θεία του-αδελφή της μάνας του-Σταματίνα Γαβρίλη 22/1/1942, 3) ο σύζυγός της Παναγιώτης Νικολακάκης στις 11/2/1942, 4) ο γιος των προηγούμενων Κωνσταντίνος Νικολακάκης στις 2/3/1942 και 5) άλλη θεία του πατέρα μου-αδελφή της μάνας του-Γιαννούλα Γαβρίλη, ήδη χήρα τότε του Παναγιώτη Σγαρδέλη (αποθανών το 1941), στις 15/3/1942, συνολικά 6 θύματα· τα 3 ορφανά παιδιά τους, Κώστας, Γιώργος, Άννα Σγαρδέλη, όπως και τα άλλα 3 ορφανά της προηγούμενης οικογένειας, Κούλα, Παρασκευή, Ευσταθία Νικολακάκη, συνολικά 6 ορφανά εξαδέλφια σώζονται με τα συσσίτια και με την παρέμβαση του Ερυθρού Σταυρού· με την φροντίδα του ο Κώστας Σγαρδέλης στέλνεται στο Δαφνί μαζί με πολλά άλλα παιδάκια του Λαυρείου, μερικά δε εξ αυτών πέθαναν εκεί, διότι δεν κατέστη δυνατόν να αναρρώσουν (κατά μαρτυρία του ίδιου του Κώστα Σγαρδέλη). Άλλη ιστορία παιδιού του Λαυρείου, εξ όσων γνωρίζω, είναι αυτή του μικρού αδελφού του Παναγιώτη Δρίβα, του Παύλου Δρίβα, ο οποίος, λόγω του θανατηφόρου λιμού, με την φροντίδα και κατά τον σχεδιασμό του Ερυθρού Σταυρού, στέλνεται στο Δαφνί, σε ηλικία 14 ετών (γεννηθείς το 1928), το 1942, και από εκεί σε εύπορη αγροτική οικογένεια στο χωριό Κορομηλιά της Μεσσηνίας· στη συνέχεια όμως αρχίζει μία περιπλάνησή του, διότι η οικογένεια, που τον φιλοξενούσε, φοβούμενη κάποιο πρόβλημα ασθενείας που παρουσίασε, ενώ εκείνος ήδη έχει αναλάβει δυνάμεις από την περιποίηση, τον απομακρύνει· πηγαίνει